

ÇUKUROVA'DA İFRÂZ-I ZÜ'L-KADRIYYE MUKÂTA'ASI ÜZERİNDEN MERKEZ – TAŞRA İLİŞKİLERİ

Ümit KATIRANCI*

Özet

Dulkadirli Türkmenleri'nden ayrılarak Çukurova'da yaşamakta olan oymaklara İfrâz-ı Zü'l-kadriyye Türkmenleri denilmiştir. Bu konar-göçer Türkmenlerin yerleşik hayata geçirilmesi meselesi, devleti oldukça uğraştırmıştı.

1691 iskânı sırasında bu Türkmenlerden bir kısmı iskân ettirilmiş ise de büyük bölümü ya iskân edilen bölgelerden firar etmiş ya da iskân edildikleri bölgede eşkıyalık hareketlerine başlamışlardı. Eşkıyalık hareketlerinin artmasıyla birlikte devletin bu bölge ile olan ilişkileri, 18. yüzyıl boyunca artarak devam edecekti.

Böylece, İfrâz-ı Zü'l-kadriyye yöneticileri paşa, kapudân-ı derya, sancakbeyi, beylerbeyi gibi asker kökenli yöneticilerin yanında, bölgede güçlü olan yerel ayanlar tarafından da yönetilmiştir.

İfrâz-ı Zü'l-kadriyye'nin yereldeki ve merkezdeki üst düzey yöneticilerin nazarında olmasının nedenleri arasında, iskân bölgesinde ortaya çıkan eşkıyalık hareketleri ve gelirlerinin büyüklüğü gösterilebilir. Çukurova'da yoğun eşkıyalık hareketlerinde bulunan Türkmenlerin yönetilmesi ve vergilerinin merkeze gönderilmesi devleti uğraştıran bir mesele olarak kalmıştır. Bu nedenle, İfrâz-ı Zü'l-kadriyye'yi yönetecek kişilerden beklenen, öncelikle eşkıyalık hareketlerine son verilmesi, daha sonra da vergilerin düzenli bir şekilde toplanarak merkeze iletilmesidir.

Bu tebliğde, Çukurova'daki devletin iskân politikalarından biri olan İfrâz-ı Zü'l-kadriyye üzerinden yöneticilerinin kimler olduğuna bakmak ve bu yöneticilerin merkez ile olan ilişkileri üzerinde durmak tebliğin ana konusu olacaktır. Merkezin bakış açısıyla beraber, İfrâz-ı Zü'l-kadriyye yöneticileri ile olan ilişkileri incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *İfrâz-ı Zü'l-kadriyye, konar-göçerler, iskân, mukata'a*

* *Yüksek Lisans, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Yeni Çağ Tarihi, e-mail: umitk88@gmail.com*

KAYNAKÇALAR**Arşiv Belgeleri****Maliyeden Müdevver Defteri**

No: 8458.

Mühimme Defterleri

No:138,141, 142.

Hatt-ı Hümâyûn Tasnifi

HAT, No: 18/806.

Adana Şer'iyeye Sicilleri

No:1,3, 9, 15, 18, 19, 21,31, 38, 39, 41, 42, 65, 101, 104, 105, 126.

İbnü'l-Emin Tasnifi

İ. ML, No: 119/11325, İ. ML, No: 101/9589, İE. ENB,No: 4/455, İE. ML,No: 111/10572.

Cevdet Tasnifi

C. ML,No: 168/7073, C. ML,No: 47/2166, C. DH,No: 218/10852, C. DH,No: 218/10852, C. ML,No: 689/28245, C. ML,No: 317/13009, C. AS,No: 708/29728, C. ML,No: 741/30222, C. DH,No: 16909-A, C. ML,No: 660/26984, C. DH,No: 244/12177, C. ML,No: 779/31809.

Ali Emiri Tasnifi

AE. SAMD.III,No: 17/1530, AE. SMHD.I,No: 24/1401, AE. SMHD.I,No: 20/1167.

Tetkik EserlerDÖNMEZ, Zehra, *XVI. Yüzyıl Adana Sancağı'nda Konar-Göçer Nüfus ve Yerleşim (1519-1572)*, Hacettepe Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012.GÜNDÜZ, Tufan, "*Dulkadirli Türkmenleri*", *I. Kahramanmaraş Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul 2006, s. 451-455.KURT, Yılmaz, "*Çukurova'da A'yânlık Mücadelesi: Hasanpaşazâdeler*", *TTK Kongreye Sunulan Bildiriler*, Cilt 4, *I. Kısım, Osmanlı Tarihi-A*, TTK, Ankara 2010, s. 1259- 1278.Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.ORHONLU, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskân Teşebbüsü (1691-1696)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1963.ŞAHİN, İlhan, "*Kenzü'l-Vekâyi Mustafa Sakıb Efendi ve Eseri*", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, C.XIII, Sayı: 7-8, İstanbul 1977.TATAR, Özcan; *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Çukurova'da Aşiretlerin Eşkıyalık Olayları ve Aşiretlerin İskânı (1691-1750)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ 2005